

BOŽÍ PRIATELIA

Slovenské martyrológium

Viliam Judák

EDÍCIA
PROFILY

Viliam Judák
BOŽÍ PRIATELIA
Slovenské martyrológium

BOŽÍ PRIATELIA

Viliam Judák

Slovenské martyrológium

SPOLOK SVÄTÉHO VOJTECHA
TRNAVA 2024

ČÍTANIE
S PRIDANOU
HODNOTOU

Kniha vznikla v rámci výskumného projektu Grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR VEGA 1/0597/13 *Slovensko a Svätá stolica v kontexte medzinárodných vzťahov a cirkevno-politického vývoja 1963 – 1989.*

© Spolok svätého Vojtecha – Vojtech, spol. s r. o.
Trnava 2024

ISBN 978-80-8161-490-3

Predhovor

Pápež svätý Ján Pavol II. na začiatku deväťdesiatych rokov 20. storočia vyzval miestne cirkvi, aby po páde totalitných režimov v strednej a východnej Európe spísali novodobé martyrológiá a zdokumentovali hrdinské svedectvá novodobých mučeníkov, vyznávačov a svedkov viery, ktorí počas komunistického prenasledovania trpeli pre vieru v Krista a pre svoju vernosť Katolíckej cirkvi.

Preto aj Cirkev na Slovensku po nadobudnutí náboženskej slobody po roku 1989 začala hlbšie skúmať a dokumentovať život a dielo mučeníkov komunistického režimu. V našej minulosti počas štyridsiatich rokov totality je mnoho náboženského útlaku a prenasledovania. Sú to tisíce príbehov známych i menej známych ľudí, odvážnych biskupov, kňazov, zasvätených osôb a laikov, mužov a žien, ktorí bránili svoju vieru a zostali verní Cirkvi aj za cenu prenasledovania a mučenia.

Z novodobých svedkov viery boli za blahoslavených vyhlásení sv. Jánom Pavlom II. mučeníci Pavol Peter Gojdič a Vasil' Hopko, gréckokatolícki biskupi, rehoľný kňaz Metod Dominik Trčka a rehoľná sestra Zdenka Schelingová. Úcta k týmto blahoslaveným stále rastie a prehľbuje sa.

V súčasnosti sa v rôznych fázach nachádzajú ďalšie procesy osobností, ktoré hrdinsky čelili ideológiám v 20. storočí: biskupa Jána Vojtaššáka, k blahorečeniu ktorého vyzval počas návštevy Slovenska sv. Ján Pavol II.; kňazov Titusa Zemana, Jána Ivana Mastiliaka, novica Jána Havlíka, novica Tomáša Munka a jeho otca Františka a mučeníčky čistoty Anny Kolesárovej. Úcta k týmto osobnostiam je živá, mnoho veriacich sa úprimne každodenne modlí za ich povýšenie na oltár, ba už dnes sa k nim obracajú mnohí veriaci s prosbou o príhovor u Všemohúceho.

Naším zámerom je stále lepšie spoznávať vlastné dejiny, aby sme sa mohli aj v našich zložitých časoch povzbudiť príbehmi ľudí, ktorí nám vo svojom prežívaní viery a vernosti Katolíckej cirkvi môžu byť veľkým príkladom; k tomu nám môže poslúžiť aj rozšírené vydanie slovenského martyrológia – *Boží priatelja*.

Ak sme si na Slovensku zachovali vieru, tak aj preto, že sme mali hrdinov, ktorí boli ochotní pre ňu obetovať aj vlastný život. Z týchto dôvodov cítime mravný záväzok tieto žiarivé príklady Božích mužov a žien nanovo objaviť a predložiť na povzbudenie a nasledovanie celému Božiemu ľudu.

Keď je niekto nositeľom nádeje, tak je to svätec ako človek, ktorý žije v Pánovom spoločenstve. Budeme vďační Bohu, ak v Cirkvi na Slovensku bude viac viery, ktorá bude žiariť v príkladoch nových blahoslavených a svätých.

Mons. Stanislav Zvolenský
bratislavský arcibiskup metropolita

V Bratislave 14. februára 2016,
na sviatok sv. Cyrila a Metoda, patrónov Európy

Slovenské
martyrológium

Hviezdy jasné nášho národa

SV. CYRIL A METOD

(9. storočie)

V živote človeka, ale aj národa sú udalosti, ktoré by mali byť v živej pamäti a nemalo by sa na ne ani vo chvíľach šťastia, ani neprajnosti zabudnúť. Medzi takéto chvíle nášho národa patrí predovšetkým obdobie cyrilo-metodskej misie. Jej význam spočíva predovšetkým na poli náboženskom, ale aj občianskom, kultúrnom a spoločenskom.

Moravská ríša, územie jej pôsobenia, vznikla v prvej tretine 9. storočia spojením Moravského a Nitrianskeho kniežatstva. Korene týchto kniežatstiev však siahajú hlboko do minulosti.

Knieža Rastislav ako múdry a prezieravý štátnik orientoval svoju politiku na upevnenie nezávislosti krajiny. Preto

sa obracia na pápeža Mikuláša I. so žiadosťou o osamostatnenie ríše po stránke cirkevnej a o zriadenie vlastného biskupstva. Pápež však pre záležitosť s Bulharmi žiadosť síce nezamietol, ale oddialil. Keďže vec pomerne súrila, v polovici roka 863 sa Rastislav rozhodol vyslať misiu na byzantský dvor k cisárovi Michalovi III. so žiadosťou formulovanou v *Živote Konštantína* takto: „Keďže náš ľud pohanstvo odvrhol a drží sa kresťanského zákona, a nemáme učiteľa, ktorý by nám v našom jazyku vysvetlil kresťanskú vieru, aby aj iné krajiny, vidiac to, nás napodobnili, pošli nám teda, vládár, takého biskupa a učiteľa. Lebo od vás na všetky strany vždy dobrý zákon vychádza“ (XIV).

V *Živote Metoda* zas čítame: „Božou milosťou zdraví sme. I prišli k nám mnohí kresťanskí učitelia z Vlách i z Grécka, i z Nemiec, učiac nás rozlične. Ale my Sloveni sme prostý ľud a nemáme nikoho, kto by nás naučil pravdu a vyložil nám jej zmysel“ (V).

Byzantský cisár Michal III. ochotne vyšiel v ústrety Rastislavovmu posolstvu, lebo v ňom isto videl aj vhodnú politickú príležitosť: mať spojenca v srdci Európy a tak rozšíriť svoj politický vplyv smerom na Západ.

Na splnenie Rastislavovej žiadosti cisár vybral dvoch solúnskych bratov Konštantína a Metoda. Obracia sa na Konštantína: „Viem, Filozof, že si ustatý, ale treba ti ta ísť, lebo tieto veci nemôže nikto iný vykonať iba ty.“ Filozof odpovedal: „I ustatý som, i chorý telom, ale s radosťou ta pôjdem, ak majú písmená pre svoj jazyk“ (ŽK XIV).

Cisár volil správne, ba mohli by sme povedať, že určil na misiu tých najlepších. Boli to vzdelaní muži hlbokej viery, dobrých mravov, skúsení diplomati ovládajúci miestne macedónske nárečie, blízke reči ľudu na novom misijnom území.

Starší Metod, ktorý sa narodil okolo roku 815, bol právnik. Pôsobil predtým ako správca provincie pri rieke Styrmon (Struma), ktorú obývali aj Slovania. Potom vstúpil do kláštora na vrchu Olymp, tam prijal rehoľné meno Metod. Mladší brat Konštantín sa narodil okolo roku 827 ako najmladší zo siedmich detí. Po skončení cisárskej školy v Konštantínopole, kde pod vedením vzdelancov zvučného mena nadobudol vynikajúce vzdelanie, sa stal bibliotekárom a neskôr profesorom na vysokej škole v Konštantínopole. Ovládal niekoľko jazykov: grécky, latinský, hebrejský, arabský, staroslovanský. Pre svoju učenosť si vyslúžil meno Filozof.

Obaja bratia absolvovali asi v roku 860 dôležitú misiu k Chazarom, kočovnému turko-tatárskemu národu žijúcemu severne od Kaukazu medzi Čiernym a Kaspickým morom. Počas tohto pobytu naši solúnski bratia zostatky sv. Klimenta († 101), ktorý bol tretím pápežom po sv. Petrovi.

Po návrate od Chazarov sa Konštantín opäť venoval vedeckej a pedagogickej práci na vysokej škole.

Týchto dvoch učených bratov určil cisár Michal III. za vedúcich byzantskej misie na Moravu. Pretože Sloveni nemali svoje písmo, Konštantín Filozof v spolupráci s Metodom zostavil slovanské písmo – hlaholiku a začal prekladať výber z evanjelií, súdny civilný zákonník a pravdepodobne aj niektoré bohoslužobné texty podľa byzantského rítu.

Treba zdôrazniť, že Konštantín a Metod prišli k obyvateľstvu, ktoré malo pomerne vysokú materiálnu kultúru a s kresťanstvom prichádzalo do kontaktu už celé desaťročia.

V evanjelizačnom diele solúnskych bratov sv. Cyrila a Metoda nachádzame typický vzor inkulturácie, t. j.

peniknutia evanjeliovkej blahozvesti do domácej kultúry na Veľkej Morave. Ako nástroj inkulturácie slúžilo vytvorenie hlaholiky a používané jazyka veľkomoravskej pospolitosti. Solúnski bratia sa pokladajú za zakladateľov slovenskej i slovanskej kultúry a literatúry, aj keď treba priznať, že neprišli na Veľkú Moravu do nejakej „kultúrnej prázdnoty“. Slováci a Moravia už pred viac ako polstoročím prijali kresťanstvo a postupne si vytvárali náboženskú terminológiu pod vplyvom hlavne franských, gréckych a talianskych misionárov. Celospoločenský kultúrny jazyk pred príchodom byzantskej misie na Veľkú Moravu jestvoval väčšinou v ústnej podobe, hoci ani písomné záznamy neboli neznáme, ako píše mních Chrabr v diele *O písmenách*, vo svojej obrane slovanského písma a jazyka na začiatku 10. storočia: „Prv Sloveni nemali písmen, ale z črt a zárezov čítali a hádali, súc ešte pohanmi. Pokrstiac sa, usilovali sa rímskymi a gréckymi písmenami písať slovenskú reč bez poriadku... Tak bolo po mnohé roky.“

O ich úspešnom účinkovaní svedčí *Život Konštantína*: „Keď prišiel na Moravu, Rastislav ho prijal s veľkou úctou, zhromaždil učeníkov a oddal mu ich na učenie. Čoskoro preložil celý cirkevný poriadok, naučil ich rannému oficiu, hodinkám, večierni (t. j. večernému oficiu), povečernici (t. j. kompletóriu) a tajnej službe (t. j. omši). I otvorili sa, podľa prorokových slov, uši hluchých a počuli slová Písma a jazyk jachtavých sa stal zreteľným (*Iz 35, 5; 32, 4*). Boh sa tomu zaradoval a diabol zostal zahanbený.“

V roku 867, po štyridsiatich mesiacoch namáhavej práce, sa solúnski bratia rozhodli navštíviť Rím, kde mali podať správu o svojej misijnej činnosti. Zároveň chceli dať vysvätiť niektorých svojich žiakov.

V Blatnohrade ich prijal knieža Kocel, ktorý sa úprimne tešil z ovocia ich práce na území, ktoré mu bolo domovom. Podobne ako Rastislav, aj on im zveril päťdesiat mladíkov na výchovu.

Cestou do Ríma sa Konštantín dostal v Benátkach do sporu s „trojjazyčníkmi“, ktorí neuznávali uctievanie Boha v inom jazyku, ako je hebrejčina, gréčtina a latinčina.

Filozof im však odpovedal: „Či neprichádza dážď od Boha na všetkých rovnako? A či slnko nesvieti takisto na všetkých? Či rovnako nedýchame na vzduchu všetci? To sa vy nehanbíte uznávať iba tri jazyky a prikazovať, aby všetky ostatné kmene boli slepé a hluché? Povedzte mi, či robíte Boha bezmocným, že to nemôže dať, alebo závistlivým, že to nechce?“ (ŽK XVI).

V Ríme sa im dostalo prijatia od samotného pápeža Hadriána II., ktorý im vyšiel v ústrety až k bránam Ríma. Iste aj preto, že niesli so sebou relikvie sv. Klimenta.

O ich úspešnom pobyte vo Večnom meste svedčia aj tieto slová: „Keď pápež prijal slovanské knihy, posvätil ich a položil v Chráme svätej Márie, ktorá sa volá Fatné, i spievali nad nimi svätú liturgiu. Nato prikázal pápež dvom biskupom, Formozovi a Gauderikovi, vysvätiť slovanských učeníkov. A ako ich vysvätili, hneď spievali liturgiu slovanským jazykom v Chráme svätého apoštola Petra. Na druhý deň spievali v Chráme svätej Petronily a na tretí deň spievali v Chráme svätého Andreja. A potom zasa spievali v chráme veľkého učiteľa národov, apoštola Pavla. Nad jeho svätým hrobom celú noc spievali chválospevy po slovansky a ráno znova spievali liturgiu. Mali na pomoc biskupa Arzénia, jedného zo siedmich biskupov, a Anastázia, bibliotekára“ (ŽK XVII).

Metod a niektorí žiaci moravskej školy teda boli v Ríme vysvätení za kňazov. Chorľavý Konštantín však vstúpil v Ríme do kláštora, prijal rehoľné meno Cyril a po krátkom čase, 14. februára 869, zomrel. Dojímavé sú slová, ktorými sa pred smrťou prihováral svojmu bratovi: „Hľa, brat, boli sme obaja záprahom, čo ťahal jediná brázdu, a ja, skončiac svoj deň, padám na oranisku. Ale ty ľúbiš veľmi Horu, no neopúšťaj pre Horu svoje učenie. Lebo čím môžeš byť skorej spasený?“ (*Život Metoda*, ďalej ŽM VII).

Iste to bola veľká obeta od Metoda, ktorý vždy túžil po kláštornom živote, a teraz celá starostlivosť o misiu doľahla na jeho plecía.

Modlitba zomierajúceho Cyrila je duchovným testamentom aj pre náš národ, ktorému priniesol nepredstaviteľné duchovné hodnoty:

„Pane, Bože môj, ktorý si všetky anjelské zbory a netelesné sily stvoril, nebo si vystrel a zem si založil a všetko jestvujúce z nebytia v bytie priviedol, a ktorý vždy vypočúvaš tých, čo plnia tvoju vôľu a boja sa teba a čo zachovávajú tvoje prikázania, vyslyš moju modlitbu a zachovaj verné stádo, nad ktorým si ustanovil mňa, nesúceho a nehodného svojho sluhu. Zbav ho bezbožnej a pohanskej zloby tých, čo vyslovujú proti tebe rúhanie, a znič trojjazyčný blud a zveľaď Cirkev svoju množstvom. Všetkých spoj do jednoty, učiň ho ľuďom znamenitým, jednomyselným v pravej viere a správnom vyznávaní a vnukni do ich srdce slovo tvojho prijatia za synov. Lebo to bol tvoj dar, takže si nás nehodných, ochotných na dobré skutky a tebe milé činy prijal hlásať evanjelium tvojho Krista. Ktorých si mi dal, ako tvojich tebe odovzdávam, spravuj ich svojou mocnou pravicom, skry ich pod ochranu svojich krídel,

aby všetci chválili a slávili tvoje meno, Otca i Syna, i Du-
cha Svätého. Amen“ (ŽK XVIII).

Cyril bol s veľkou úctou pochovaný v Bazilike sv. Kli-
menta a uctievaný od začiatku ako svätec.

Metod sa spolu s vysvätenými kňazmi vracia k Slove-
nom. Cestou sa zastavil na Blatnohrade u Koceľa. Koncom
roka 869 posielal Koceľ Metoda s dvadsiatimi učeníkmi
opäť do Ríma so žiadosťou, aby pápež vysvätil Metoda
za biskupa. Pápež Hadrián II. vyhovel Koceľovej žiadosti.
Obnovil dávno zaniknuté panónske arcibiskupstvo (Sir-
mium), pripojil k nemu územie Moravy a vymenoval Me-
toda za panónskeho a moravského arcibiskupa a legáta.

Metoda, vracajúceho sa z Ríma, zajali vojenské družiny
franského kléru, v Rezne bol súdený za porušovanie ich
jurisdikcie a v Švábsku uvrhnutý do väzenia do kláštora
v Ellwängene alebo v Reichenau. Až v roku 873 na príkaz
pápeža Jána VIII. bol arcibiskup Metod z väzenia prepuste-
ný a v sprievode biskupa z Ancony prichádza na Moravu.

Jeho spory s franským duchovenstvom však neutíchajú.
V roku 879 obžalovali Metoda u pápeža, že „ľud privádza
do bludu“ a že „omše spieva v barbarskom, čiže v slovan-
skom jazyku“, čo mu Ján VIII. po oslobodení z väzenia za-
kázal, a preto Metod opäť odchádza do Ríma a vysvetľuje
všetky falošné obvinenia.

Z Ríma sa Metod vracia s bulou *Industriae tuae*, v kto-
rej pápež oznamuje Svätoplukovi, že Metod je vo všet-
kom pravoverný, a potvrdzuje ho v hodnosti arcibiskupa.
Schvaľuje aj slovanské písmo a liturgiu a berie Svätopluka
pod ochranu „svätého Petra“. Na Svätoplukovu žiadosť
vysvätil pápež Vichinga za nitrianskeho biskupa. Mal byť
však vo všetkom podriadený arcibiskupovi Metodovi. No

Viching nerešpektoval Metodovu nadriadenosť a robil intrigy proti Metodovi.

Arcibiskup Metod aj napriek tomu od svojho návratu z väzenia pokračoval v literárnej, organizačnej, ale predovšetkým pastoračnej činnosti. V jeho životopise sa píše: „... zveril mu (Svätopluk) všetky kostoly i duchovných vo všetkých mestách. Od toho dňa veľmi začalo rásť Božie učenie, vo všetkých mestách sa zväčšoval počet duchovných a pohania – odvracajúc sa od svojich bludov – uverili v pravého Boha“ (ŽM X).

Po Metodovej smrti rozbroje medzi franským a slovanským kňazstvom vyústili do zákazu slovanskej liturgie a vyhnania jeho žiakov.

Sv. Metod, vyčerpaný neúnavnou prácou a poznačený utrpením, ešte pred smrťou určuje svojho nástupcu v osobe kňaza vynikajúcich kvalít – sv. Gorazda, pochádzajúceho z tohto územia. On ako autor *Života Metodovho* zachytil aj posledné okamihy svojho vzácneho učiteľa:

„A keď sa v Kvetnú nedeľu zhromaždil všetok ľud, hoci veľmi zoslabnutý, vošiel do chrámu, požehnal cisára i knieža, duchovenstvo i všetok ľud. A riekol: ‚Strežte ma, deti, do tretieho dňa!‘ Ako sa i stalo. Keď svital tretí deň, povedal naposledy: ‚Do tvojich rúk, Pane, porúčam svojho ducha‘ (Lk 23, 46). A na rukách kňazov dokonal šiesteho dňa mesiaca apríla, v tretej indikcii, roku 6393 od stvorenia sveta.

A len čo ho jeho učeníci opatřili a vzdali mu dôstojné pocty, vykonali cirkevnú službu po latinsky, grécky a po slovansky a uložili ho v katedrálnom chráme.

I priradil sa k svojim otcom i patriarchom, i prorokom, i apoštolom, učiteľom a mučeníkom. Ľudia však, nesčísľný

národ, čo sa zhromaždil, odprevádzali ho so sviecami, oplakávajúc dobrého učiteľa a pastiera: muži i ženy, malí i veľkí, bohatí i chudobní, slobodní i nevoľní, vdovy i siroty, cudzinci i tuzemci, neduživí i zdraví; všetci, lebo všetkým sa stal všetko, aby získal všetkých (1 Kor 9, 22).“

V osobe sv. Metoda a jeho brata sv. Konštantína Cyri-la dostali slovanské národy – aj náš slovenský – bohatstvo nevyčísliteľných hodnôt. Pripomína to aj apoštolský list *Egregiae virtutis* (Vynikajúcej statočnosti), ktorým boli 31. decembra 1980 vyhlásení za spolupatrónov Európy.

Ich veľký význam pre evanjelizáciu slovanských národov ešte výraznejšie vyjadruje encyklika *Apostoli Slavorum* z roku 1985.

V ich živote okrem toho môžeme vidieť vzácne hodnoty kvalít osobného života, ako je vernosť Cirkvi, úprimná zbožnosť, apoštolská horlivosť, obetavosť, trpezlivosť, ochota trpieť pre spravodlivosť a nadovšetko láska k Bohu a ľuďom, pre dobro ktorých sa obetovali. To všetko nás zaväzuje byť vernými ich odkazu, ako nám to pripomenul počas návštevy Slovenska v roku 1990 svätý Ján Pavol II.: „Základy vašej kultúry položili svätí Cyril a Metod, oni aj naznačili hlavné črty programu budúceho vývoja. Tento program má svoje meno: Ježiš Kristus!“

Vyššie tisícsto rokov kresťanstvo formovalo nášho národného ducha a viera dávala nášmu národu silu obstať a určovala aj jeho kultúrnu orientáciu. Tu je dôvod, prečo sa nesmieme vzdať svojej kresťanskej a národnej identity ani na začiatku tretieho tisícročia.

Syn tatranskej zeme

SV. GORAZD

(9. – 10. storočie)

„Netreba byť ani meteorológom, aby sme vedeli, z ktorej strany fúka vietor,“ spieva v jednej svojej piesni Bob Dylan. Netreba byť ani psychológom, aby sme poznali čaro duše prvého po mene známeho slovenského svätca, kňaza, pedagóga, literáta, vzdelanca európskeho formátu, diplomata, ale aj mučeníka a nielen verného spolupracovníka solúnskych bratov, najmä sv. Metoda, ale aj jeho nástupcu na arcibiskupskom stolci. Treba sa len pozorne zahľadieť do skromných prameňov, ktoré nám vykreslia jeho postavu.

Tisíc rokov sa pre mnohé príčiny aj v našom národe o svätom Gorazdovi mlčalo. V novoutvorenom Uhorskom kráľovstve sa totiž cyrilo-metodské dedičstvo ocitlo nie